

ARDEŞEN YÖRESİ HORON PRATIĞİNDE “FORA” BİÇİMİ

Erkan SARAL¹

DOI: 10.34189/asd.4.8.002

¹ Erkan SARAL, Doktora Programı öğrencisi, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Müzik ve Güzel Sanatlar Enstitüsü, Müzik Bilimleri ABD, Ankara (<https://orcid.org/0000-0001-6908-0035>)

ARDEŞEN YÖRESİ HORON PRATIĞİNDE “FORA” BİÇİMİ

Özet

Bu çalışmada Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan Rize ilinin Ardeşen ilçesinde yaşayan insanların, geleneksel müzik kültürleri içerisindeki horon pratiğinde icra edilen fora yapıları incelenmiştir. Horonun, yörelere göre değişen çeşitleri ve oyun biçimleri vardır ki horon ezgilerinin biçimsel şemaları içerisinde fora bölümleri de yer almaktadır. Bu bölümlerde; horon oyuncularını dinlenmeye geçerler ve horon formunun sözlü kısımlarını icra ederler. Bu sözlü kısımlar genellikle yedili hece vezni ile oluşturulmuş manilerden ibarettir. Fora bölümlerinde kafiye şeması; aaba, abab ve abcb biçimindedir. Fora bölümlerini horoncu yönetir ve tulum icracısı ile oyunculara komut vermek sureti ile yapılandırır. Anonim nitelikli sözlerin ya da doğaçlama kurulan atma sözlerin, horonun ezgi kalıbına ya da horon ezgisi dışında başka bir ezgi kalıbına giydirilmesi ile fora bölümü tamamlanır. Horonlarda fora bölümlerinde işlenen konular gündelik hayatla ilgili konular olup, çoğunlukla sevdalık üzerinedir. Fora bölümlerindeki ritmik yapı, iki zamanlı ve beş zamanlı olarak tespit edilmiştir. Eşlik çalgısı olarak ise tulum kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Horon, fora, Ardeşen,

“FORA” FACTOR IN THE HORON PRACTICE IN ARDESEN REGION

Abstract

In this study, the fora patterns among the horon practices of traditional music cultures of people living in Ardeşen Country of Rize Province located in the Eastern Black Sea Region have been analyzed. Horon has different forms and performance styles from region to region. There are fora parts in the stylistic diagrams of horon tunes, as well. In these parts; horon performers move over to restand perform the vocal parts. These vocal parts generally consist of unique Turkish poems made up syllabic meter of seven. The rtime diagrams in fora parts are shaped like; aaba, abab, and abcb. The horon chief directs and configures the fora parts with the bagpipe performer in order to give instructions to horon performers. The fora part is finalised by putting the anonyms or imprompt make up lyrics into the form of horon’s tüne pattern as well as other tune patterns. In the fora parts of horon, Daily life matters or discussed and they are generally about love affairs. The rhythmic structure in the fora parts have been determined as two-stroke and five stroke. There is a coma B flat in the structure of tunes and, in the sense of Turkish music according to Arel system, these tunes correspond to tune Uşşak. As for the company instrument, bagpipe is used.

Keywords: Horon, fora, Ardeşen.

GİRİŞ

Bu çalışmada ülkemizin Doğu Karadeniz bölgesinde yer alan Rize ilinin Ardeşen ilçesinde özellikle kıyı kesimlerde yaşayan insanların, geleneksel müzik yaşantılarından biri olan halkoyunlarının horon pratiği içerisinde bulunan foraların yapıları incelenmiştir. Bu anlamda bölgedeki düğün geleneklerinde ortak bir icra konumuna gelmiş olan horon türlerinde uygulanan sözel yapıların analizi yapılmaya çalışılmış ve ilgili kaynak kişilerden, kurgusuz görüşme yöntemi kullanılarak bilgi sahibi olunmuştur.

Horon; Doğu ve Orta Karadeniz’de yaygın olan bir halk oyunu ve bu oyuna eşlik eden ezgi biçimidir. Ezgi ve ritmik yapıları; Karadeniz Bölgesi’nde yer alan yöresel müzik karakterlerine göre farklılıklar gösterir. Yörelere göre değişen çeşitleri ve oyun biçimleri vardır. Tulum veya kemençenin eşliğinde oynanır. Kadın ve erkeklerin ayrı horon biçimleri ve bunların kendilerine ait birer ezgileri olmakla beraber, kadın ve erkek grupların birlikte oynadıkları horonlar da vardır. Beş, yedi, dokuz süreli usuller, yalın ve kendine özgü vurgularla horonlarda kullanılabilirdiği gibi, karma usuller de horon ezgilerinde sıklıkla rastlanan usullerdir (Duygulu, 2014, s.237-238).

“Horon, Doğu Karadeniz’de başlangıçta bir çalgı eşliğinde ritüel nitelikli oynanan oyunlara verilen addır. Horona Doğu Karadeniz’in bazı yerlerinde “horum”, “horun”, “horon” da denilmektedir” (Öztuna, 1990). “Karadeniz kıyılarında bazı bölgelerde ise horon ile ilgili olarak; “foron”, “foran” ya da “oran” deyimlerine de rastlanmıştır” (Yönetken, 2006, s.72). “Kelimenin kökeni Grek etimolojisinden gelmektedir ve “toplucu, el ele tutularak icra edilen dans” anlamına gelen “xoros” kelimesinden türemiştir” (TDK, 1977).

Cihanoğlu, horonun tarifini yaparken; “mısır sapları ve çayırların 10-15 destesinin bir araya getirilip, dikey durumda yığılıp, tarlada kabak tevekleri ile üst kısmından bağlanmasına horom denir” demekte ve “horona başlarken haydi bire bir horom kuralım sözü, sırada toplanıp sıkıca birbirine bağlanmanın başka bir ifadesidir” şeklinde açıklamaktadır (Cihanoğlu, 1997, s.78-79).

Horon aynı zamanda, Doğu Karadeniz bölgesinin coğrafi yapısından dolayı bireysel hareketten ziyade yöre insanların birlikte doğa şartlarına, sosyal ve iktisadi zorluklara, el ele vererek üstesinden gelmenin figüratif bir ifadesidir. Bu figüratif ifadeler aynı zamanda Karadeniz’deki dalgaların hareketi, balıkçıların kürek çekişleri, balıkların ağlarda çırpınışı, derelerin akışı, toprağın işlenişi, yağmurun yağışı, ekinlerin biçilmesi ve insanların yaylaya göç edişleri gibi doğal ve toplumsal olaylarda da kendini göstermektedir.

Horon genelde bir halka oyunudur ve horon oynayan oyuncular el ele tutuşarak geniş bir halka oluşturarak bu oyunu oynarlar. Müzisyen bu halkanın içerisinde yer alarak eşlik yapar. Oyun sırasında çıkan oyuncuların yerini başkaları alabilirken; gençler, yaşlılar, erkekler ve kadınlar da aynı halkada horon oynayabilirler (Güçlü, 2004, s.64).

“Horonlar çoğu kez düğün, nişan, asker uğurlama, dini ve milli bayramlar, erkek ve kadın toplantılarında daha çok sevinç anı ve günlerinde oynanmaktadır. Rize dolaylarında hem ezgilere hem de oyunlara “horon” adı verildiği görülmektedir” (Demirsipahi, 1975, s.268). “Doğu Karadeniz yöresinde oynanan horon, oyuncuların bütün vücutlarını titretmeleri ile başlar ve oyuncular fırtına gibi bir hızda sarsılarak devam ederler, ağa yakalanmış bir balık gibi sıçrarlar” (Reinhard, 2006, s.54).

1.1. Amaç

Çalışmanın genel amacı, ülkemizdeki geleneksel müzik değerlerinin ulusal ve uluslararası alanda tanıtılmasına katkı sunmaktır. Bu manada ülkemizde bir müzikoloji belgeliği oluşturabilme gayreti içerisinde bulunarak, eksik kalmış çalışmaların mevcudiyetine de bir nebze işaret etmek istenmiştir. Bu çerçevede diğer bir genel amaç olarak da; yerel halk müziklerinin tanıtılması ve kayıtların arşivlenmesi bağlamında, horon pratiğinin nadir bilinen türlerini ele alarak, gerekli kayıt ve çeviri yazım çalışmalarını yapmak sureti ile alana katkı sağlamak hedeflenmiştir.

1.2. Önem

Özellikle Trabzon ve Rize illerinin bazı bölgelerine ait horon pratiğinin notaya alma işlemleri ve güfte incelenmeleri Türk Radyo Televizyon Kurumu tarafından yapılmıştır fakat bu çalışmalar, bölgenin diğer kültürel değerlerini tam olarak ifade edememektedir. Bu açıdan bakıldığında gerek müzikal biçim ve özellikler açısından, gerekse güfte unsuru bakımından Doğu Karadeniz Bölgesi'nin doğu kesimlerinde oynanan horon pratiğinin oldukça farklı bir yapı sergilediği görülmektedir. Bu farklı yapıyı bilimsel olarak ortaya koymak, yapılacak olan çalışmalara da örnek teşkil etmesi açısından oldukça önemli ve değerlidir. Ayrıca araştırmanın bir halk edebiyatı incelemesi sonucu olarak; horon pratiğinin sözel yapıları bağlamında da değerlendirilmesi, alana yapılan katkıyı güçlendirmektedir.

2. ARDEŞEN HORON PRATIĞİNDE FORA

Bir horon pratiği içerisinde farklı ritmik yapılar görülebilmekte ve bu yapılar “fora” denilmektedir. Fora bölümlerinde, oynayanların dinlenebildikleri bir figür yapısı sergiledikleri gibi, atma türkü söyledikleri de tespit edilmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan bu tespit, pratiğe etkin katılım sağlanarak yapılmıştır. Ardeşen horonlarının en önemli özelliklerinden biri olan fora yapıları, horon oynayan oyuncuların, horon icraları sırasında uyguladıkları sözlü bölümleri ifade etmektedir ve bu özellik Ardeşen horonlarını diğer bölgelerde oynanan horonlardan ayırmaktadır. Daha açık olarak fora; horon pratiği içerisinde türkü söylemek, türkü atmak, atışmak, kadınlı erkekli atışmak şeklinde izah edilebilir. Horon pratiğinde bulunan fora kelimesinin anlamı; dinlenmek, rahatlamak ve yorgunluk atmaktır ve bu amaçla horon halkasında yerinde durmayı ya da rahat bir şekilde sola hareket etmeyi gerekli kılar. Horonda fora, aynı zamanda türkü atmak için önemli bir araçtır. Horonda fora bölümleri, horon kaidesi (ezgisi) ile söylenilebildiği gibi farklı kaidelerle de söylenebilmektedir. Bununla birlikte farklı horonlarda, aynı fora ezgisinin kullanıldığı da görülmektedir. Fora bölümleri, horon icrası içerisinde bulunan oyuncuların kabiliyetlerini göstermesi, sevinçlerini ve dertlerini anlatabilmesi bakımından da önemli bir araç olmaktadır. Horon pratiği içerisinde devam eden sözlü bir bölüm olan fora, horonu yöneten kişinin komutu ile icra edilmektedir. Tulumu çalan kişi de horonu yöneten kişinin komutundan çıkmamaktadır. Horonu yöneten kişi fora dediği zaman tulumcu, fora havasını çalmaya başlar. Horonun bu bölümlerinde yorgunluk alınır. Forayı veren kişi “düş soluma” der. Hem türkü söylenilir hem de dinlenilir. Buradaki dinlenme, horon pratiğindeki aktif figüratif yapının, yerini daha pasif bir figüratif yapıya bırakması olarak algılanmalıdır.

Yapısal özellik bakımından Ardeşen horonlarında fora bölümleri genellikle mani dörtlükleri şeklindedir. Fora bölümleri, dörtlükler dışında beyitler şeklinde de okunabilmektedir. Buna ek olarak, foraların, üç mısralık bentlerden oluşan halleri de bulunmaktadır. Horonlar içerisindeki fora bölümlerinin bazılarının atma ya da kesme türkü formunda olduklarını da belirtmekte yarar vardır. Özellikle atma türkü formunda olanlar, yedi heceli dört mısra ya da on dört heceli iki mısra şeklinde pratik edilirler. Foralar sıklıkla yedili hece kalıbıyla söylenirler ve üçüncü mısra serbest bir şekilde okunmaktadır. Uyak biçimleri de; a a b a, a b a b ve a b c b biçiminde seyretmektedir.

Fora nazım birimi olarak örnek dörtlük	Kafiye Düzeni
Omuzumda orağum	A
Budur benum merağum	A
Daha bakmam dağlara	B
Geliyor ağlamağum	A

Tablo 1. Fora bölümlerine ilişkin biçimsel yapı a.

Fora nazım birimi olarak örnek dörtlük	Kafiye Düzeni
<u>Eniştenun</u> cebinde	A
Elli <u>liraluk</u> kalem	B
Doğru oyna enişte	A
<u>Gülmesun</u> bize alem	B

Tablo 2. Fora bölümlerine ilişkin biçimsel yapı b.

Fora nazım birimi olarak örnek dörtlük	Kafiye Düzeni
<u>Sevdiğim</u> uşudun mi?	A
<u>Kapı</u> kaldı araluk	B
Böyle ikbal mi olur	C
<u>Yarım</u> kaldı sevdaluk	B

Tablo 3. Fora bölümlerine ilişkin biçimsel yapı c.

2.1. Bulgular

Kişisel arşivler ve alanda yapılan görüşmeler sonucunda; Ardeşen horonlarında fora yapıları ile ilgili olarak elde edilen bulgular, yörede icra edilen horonlar kapsamında değerlendirilmiştir. Alanda yapılan derleme kayıtları, Mixcraft bilgisayar programı yardımıyla, notaya aktarılarak veri konumuna getirilmiştir. Bu sayede transkripsiyon işlemlerinin kolaylaştırılması sağlanmıştır. Elde edilen ses kayıtları, Mus 2 nota yazım programı kullanılarak notaya alınmıştır. Nota kayıtlarına, kaynak kişi ve yöre bilgileri de eklenmiştir. Mevzu bahis olan fora yapıları içerisinde atma türkü, kesme türkü ve karşı beri atma türkü (taşlama niteliğinde) bulunmakla beraber, gündelik yaşamda söylenen geleneksel ezgi kalıplarının üzerine giydirilmiş anonim sözler de bulunabilmektedir. Ardeşen yöresi horonlarında söylenen türküler, horonun kaidesi ile birlikte söylenebildiği gibi, aynı horon içerisinde farklı kaide ile de söylenebilmektedir. Bu durum, ana horon kaidesinin ritmik düzeyine göre değişmektedir. Horon içerisinde forada türkü söylenirken, türküyü atan ve alan kişiler olmalıdır. Çoğunlukla türküyü atan kişi ya da kişiler (bu genellikle horoncu olur) söylenen sözü kaideye uygun olarak iki kere okur. Türküyü alan kişiler de aynı sözü, aynı ezgi ile iki kere tekrar ederler. Ardeşen yöresinde horon foralarında atılan türkülerde, horonun türkü atılan ya da söylenen bölümlerindeki kaide ile bağlantılı olarak mısralar tek ya da ikili tekrarlanabilmektedir. Fora icrası sırasında söylenen türküler yalnızca fora pratiğine has türküler değil, bölgenin genel halk müziği kültürüne ait söyleme biçimlerinde de yer alan türkülerdir.

Or man dan yol a ça rum oy oy gu ze lum A lur se ni_
 _____ Birinci grup _____ İkinci grup _____
 _____ Birinci _____
 _____ İkinci _____

ka ça ru moy a lur se ni_ ka ça rum
 _____ grup _____
 _____ grup _____

Şekil 1. Fora yapılarına ilişkin uygulama örneğine ait nota düzeni.

2.2. Forada İşlenen Konular

Ardeşen yöresinde halkın gündelik yaşamının içerisinde karşılaşmış olduğu hemen hemen her olay, horon foralarındaki sözlere konu olabilmektedir. Genel olarak horonun dinlenme bölümünde sevdalık, yayla, keder, gurbet üzerine türküler söylenmektedir. Esasen en çok okunan sevda ile ilgili olanlardır. Fora bölümlerinde karşılama türünün uygulandığı da görülmektedir. Bu türde daha çok atma türkü atılarak gelenek icra edilmektedir. Horon halkasındaki bireyler grup şeklinde birbirlerine atma türkü atarak fora bölümünü tamamlarlar. Ardeşen yöresinde oynanan horonların fora bölümlerinde okunan türkülerden yapılan derlemeler sonucunda, yaylacılık ve yayla hayatı ile ilgili konulara da rastlanmıştır. Geçmişe yapılan atıflarda toplu olarak yaylaya çıkılmasından bahsedilmektedir. Ayrıca fora bölümlerinde mizah içerikli sözlere de sıkça rastlanmaktadır.

2.3. Forada Okunan Türkü Örnekleri

Aşağıda horonun fora bölümünde okunduğu tespit edilen örnekler notaları da eklenerek verilmiştir. Yalnız unutulmamalıdır ki; horon foralarındaki kaideler horonun ana kaidesinden farklı olabilmektedir ve horoncu; bir horonun fora kısmını okuturken, fora kaidesine aşağıda tespit edilmiş olan dörtlüklerden herhangi birini giydirebilmektedir. Bu dörtlükler çoğunlukla karşılıklı olarak horon pratiğinde söylenmektedir. Mısralar tekli ya da ikili tekrar edilebilir. Ayrıca belirtilmesi gereken başka bir husus, mısraların arasında horon kaidesi ile bağlantılı olarak “oy oy güzelum”, “ah oy oy oy”, “hey gidi karlı dağlar” gibi tekrar eden bölümlerin bulunabiliyor olmasıdır.

Ardeşen ilçesi merkezinde Temmuz 2018 tarihinde tarafımızdan yapılan derlemelerde Ali İhsan Şişmanlar ve tulum eşlikçisi Süleyman Serin'den kaydedilen fora örnekleri aşağıdadır:

BAHÇEYE GEL BAHÇEYE

Yöre: Ardeşen
Kaynak: Ali İhsan Şişmanlar
Notalar: Erkan Saral

Nota No: 22
Derleyen: Erkan Saral
Notlayan: Erkan Saral

Bah çe ye
Ka pıl ma

gel bah_ çe ye Ku ri_ fun dük_ bu lur sun ku ri_ fun dük_
 sev da_ lu ge Ya ma_ da vu_ ru lur sun ya ma_ da vu_

bu lur sun
ru lur sun

Şekil 2. “Bahçeye Gel Bahçeye” isimli horon forasının nota düzeni. (Saral, 2019, s. 93)

(1)	(2)	(3)
Bahçeye gel bahçeye	Bu yıl gittim yaylaya	Başundaki puşiyi
Kuri funduk bulursun	Kavurma yedum tuzsuz	Ne güzel bağlamışsen
Kapılma sevdaluğ	Babam dedi ki bana	Gözlerinden bellidir
Yamada vurulursun	Eve gelma gelinsuz	Sevdiğim ağlamışsen (Şişmanlar, 2018).

Bir başka kayıta da değişen horon ezgisinin fora bölümünde atışmalı ve iki gurubun tekrarlı olarak söyledikleri şu sözler bulunmaktadır:

ORMANDAN YOLAÇARUM

Yöre: Ardeşen
Kaynak: Ali İhsan Şişmanlar
♩ = 90

Nota No: 23
Derleyen: Erkan Saral
Notlayan: Erkan Saral

Or man dan yol a ça rum oy oy gu ze lum A lur se ni_
Ver mez sa a nan ba ban oy oy gu ze lum Ba şu me dert_
ka ça ru moy a lur se ni_ ka ça rum
a ça ru moy ba şu me dert_ a ça rum

Şekil 3. “Ormandan Yol Açarum” isimli horon forasının nota düzeni. (Saral 2019, s. 94)

(1)

Ormandan yol açarum oy oy güzelum
Alur seni kaçarum oy alur seni kaçarum
Vermezse anan baban oy oy güzelum
Başume dert açarum oy başume dert açarum

(2)

Atmaca idum ama oy oy güzelum

Kirdiler kanadumi da kirdiler kanadumi

Kiz idum gelin oldum oy oy güzelum

Değiştiler adumi da değiştiler adumi

(3)

Avluye sandaliye oy oy güzelum

Otur güzelum otur da otur güzelum otur

Conul kimi severse oy oy güzelum

Dünya güzeli odur da dünya güzeli odur (Şişmanlar, 2018).

Ardeşen ilçesi merkezinde Temmuz 2018 tarihinde Ali İhsan Şişmanlar'dan derlenen bir başka Hemşin horonu forası şu şekildedir:

Hemşin Horonu Forası

Yöre: Ardeşen
Kaynak: Ali İhsan Şişmanlar
♩ = 110

Nota No: 24
Derleyen: Erkan Saral
Notalarıyan: Erkan Saral

Ben sa na__ de me dum mi ben sa na__ de me dum mi
Bağ la ba__ şu ni bağ la bağ la ba__ şu ni bağ la
Şim di ne__ e de cek sin şim di ne__ e de cek sin
İs ter sen__ o tur ağ la is ter sen__ o tur ağ la

Şekil 4. “Hemşin” horonu forasına ait nota düzeni. (Saral, 2019, s. 95)

(1)

Ben sana demedum mi ?

Bağla başuni bağla

Şimdi ne edeceksin

İstersen otur ağla

(2)

Bu yayla eyi yayla

Usti duman olmasa

Kız ben seni alurdum

Baban domuz olmasa (Şişmanlar, A.)

Ardeşen ilçesi Işıklı Beldesi Ortaalan Köyünde yapılan derlemelerde 1944 doğumlu Mustafa Alptekin, horonlarda söylenen ve kendi yazdığı bir forayı aktarmaktadır:

(1)

Findık çubuklarından

Yapayım sepetini

Varacak mısın bana

Bileyim niyetini

(2)

Çay makası yakıştı

O nazik ellerine

Gel de bir sarılayım

O ince bellerine

(3)

Bugün hava yağmurlu

Girme çay tarlasına

Bu canım kurban olsun

Gözünün karasına (Alptekin, 2018)

Yörede kullanılan anadil Lazcadır. Dolayısı ile yöre halkı horon pratiği içerisinde seslendirdiği foraları anadilleri ile de uygulayabilmektedir. Bunlara ilişkin bazı örnekler Türkçe açıklamaları ile birlikte verilmiştir. Birol Topaloğlu'nun Lazeburi arşivinden (Ezmoce, 2007, Kalan Müzik) alınan ve üç farklı melodik seyir izleyen Rize Horonu foralarının nota ve sözleri şu şekildedir:

Lazca metin	Türkçe metin
E verane Çarişka	Ey gidi Suluk
Pucepe diu dişka	İnekler oldu oldun
Ham mettoçoni varon	Bu atılmaklık değil
Vihoronaten aşkva	Oynayacağız artık

E Verane Çarişka

Yöre: Ardeşen
Kaynak: Birol Topaloğlu
♩ = 110

Nota No: 25
Derleyen: Yaşar Turna
Notalayıcı: Erkan Saral

E ve ra ne Ça riş ka___ e ve ra ne Ça riş ka
Pu ce pe di yu diş ka___ pu ce pe di yu diş ka
Ham me to ço ni va ro___n ham me to ço ni va ron
Vi ho ro na ten aşk va___ vi ho ro na ten aşk va

Şekil 5. “E Verane Çarişka” adlı horon forasına ait nota düzeni. (Saral, 2019, s. 96)

Lazca metin	Türkçe metin
Vulur vulur vamalen	Gidip gidip gidemedim
Çifti diyu gzalepe	Çift oldu yollar hep
A bozo mayoropu	Bir kız sevdim ben
Mondo ortu dalepe	Sakın olmasın kardeş

Vulur Vulur Vamalen

Yöre: Ardeşen
Kaynak: Birol Topaloğlu
♩ = 120

Nota No: 26
Derleyen: Yaşar Turna
Notalayıcı: Erkan Saral

Vu lur vu lur va__ ma len vu lur vu lur va__ ma len
Çif ti di yu gza__ le pe çif ti di yu gza__ le pe
A bo zo ma yo__ ro pu a bo zo ma yo__ ro pu
Mon do or tu da__ le pe mon do or tu da__ le pe

Şekil 6. “Vulur Vulur Vamalen” isimli horon forasına ait nota düzeni. (Saral, 2019, s. 97)

Lazca metin	Türkçe metin
Hayde guli golaşa	Haydi gülüm gezmeye
Rakani kapulaşa	Yukarıdaki sırtlara
Amçika mole ela	Biraz böyle gel
Mutxa gisvar tobaşa	Bir şey diyeceğim gizlice

Hayde Güli Golaşa

Yöre: Ardeşen
Kaynak: Birol Topaloğlu
♩ = 110

Nota No: 27
Derleyen: Birol Topaloğlu
Notlayan: Erkan Saral

Hay de gü li go la şa__ Hay de gü li go la şa__
Ra ka ni ka pu la şa__ Ra ka ni ka pu la şa__
Am çi ka mo le e la__ Am çi ka mo le e la__
Mut xa gis var to ba şa__ Mut xa gis var to ba şa__

Şekil 7. “Hayde Güli Golaşa” isimli horon forasına ait nota düzeni. (Saral, 2019, s. 97)

Günümüzde Ardeşen yöresinde oynanan horonlarda kültürel aktarım yoluyla anonim bir yapı kazanmış olan fora bölümleri, horoncunun o anki hissiyatına göre doğaçlama olarak da okunabilmektedir. Aşağıdaki örnekler anonim özellik kazanmış fora bölümlerinin en çok kullanılanlarıdır. Bu örnekler Ardeşen ilçesi ve çevresinde oynanan birçok horon içerisinde rastlanmaktadır. Özellikle belirtmek gerekir ki; yukarıda notalarını verdiğimiz ezgi kalıpları birçok farklı güfteye giydirilebilmektedir. Bu durum; yerel müzik pratiklerinin en genel özelliği olup, “tegannide inşad” adı ile halk müziği terminolojisine de girmiştir. Bu yüzden çalışmanın güfte alanı, müzik alanının önüne geçmiş gibi görünebilir.

Götürün enişteyi	Eniştenun cebinde
Tanımayanlar görsun	Elli liraluk kalem
Enişteye baldızı	Doğru oyna enişte
Nazar boncuği taksun	Gülmesun bize âlem (Saatçi, 2008, s.53).

Bana Osoğlu derler	Omuzumda orağum
Ben bi yuzi karayim	Budur benim merağum
Verun başa bir güzel	Daha bakmam dağlara
Ben yardan fukarayim	Geliyor ağlamağum (Ak, 1998)

Sevduğum uşudun mi	İki turki deyelum
Kapi kaldı araluk	Seslerimiz uyar mi?
Boyle ikbal mi olur	Deduğumuz turkiyi

Yarum kaldı sevdaluk

Nazlı yar da duyar mı? (Saatçi, 2008, s.71).

Elevit'un duzina

Yağarsa yağmur yağar

Kar yağayur inceden

Ben zaten islanmışım

Ben buldum sevdiğimi

Gelurse yarum gelur

Kurtuldum düşünceden

Zaten göreslanmışım

Topladum eşyaları

Bu dere boyuk dere

Gidiyorum askere

Köprü olsa geçerum

Ben sevdalı uşağım

O kada derdum var ki

Çabuk gelsun teskere

Bi yetmişluk içerum

Başundaki puşinun

Yar at beni ateşa

Dalı var çiçeği yok

Tum bedenum kül olsun

Benum deli gönlumun

Yalnız kalbuma değma

Senden geçeceği yok

Çunki orda sen varsun

Oy beni dertler beni

Hemşin yaylalarına

Tulum eldurdi beni

Yattum uyuyemedum

Olmadı şu gönlumun

Aradum sevdiğimi

Ortaköy'de seveni

Daha dayanamadum

Hemşin yaylalarına

Yaz gelinca yeşillar

Gidilur mi karadan

Sari eruk dalları

Artuk kavuştı bizi

Sevdiğim nerde kaldun

Yeri goği yaradan

Hep gözlerum yolları

Sevdiğim iki gözüm

Bu dünya bir pencere

Dinle bir iki sozum

Her gelen bakar geçer

Kalbumde ateşun var

Dünya güzeli olsa

Dünyayı görmez gözüm

Gonlum hep seni seçer

Bu yıl çıktum yaylaya	Aşağden gelen duman
Çimene bastum karsuz	Gelma güzel ovaya
Ander kalsun yaylasi	Sen yağ ol ben da baluk
O dağ sevilmez yarsuz	Duşelum bir tavaya
Viçe 'nun ağacinden	Viçe'nun başlarinden
Çikti iki parpali	Sifterepe uçayi
Çıktum dinden imandan	Sifter beni severdi
Senle sevda yapali	Şimdi benden kaçayi
Akar Hemşin deresi	Yedum yayla yoğurdi
Çat duzina yol olur	Yureğum bulaniyi
Buyuği evleninca	Ardeşen'de bir güzel
Kuçuğine yol olur	Peşumde dolaniyi
Çikardun mendiluni	Bi bak hele dağlara
Ne diye salliyorsin	Dağlarda var mi yeşil
Madem birakup gittun	Dedi ağlayacağim
Ne diye ağliyorsin	Deşil yureğum deşil (Saatçi, 2008, s.73-76).

SONUÇ

Ardeşen horonlarında fora unsuru ile ilgili yapılan bu çalışma, daha önce yapılan derleme çalışmalarının bir devamı niteliğinde olmuştur. Bu kapsamda belirlenen kaynak kişilerle imkân sağlanan görüşmeler ve arşivlerde bulunan mevcut ses kayıtları da göz önüne alınarak, 43 dörtlük saptanmıştır. Bu dörtlüklerin çoğunlukla yedili hece vezni ile oluşturulmuş manilerden oluştuğu gözlenmiştir.

Ardeşen yöresi insanının, horon pratiği içerisindeki fora yapılarını uygulamasının nedenini, bir dinlenme ve rahatlama zamanı olarak açıkladıkları görülmüştür. Pratik olarak ise oyun içerisinde ritme uygun bir biçimde sola gitme şeklinde ifade edildiği anlaşılmıştır. Geçmişte uygulanmış olan atma türkü geleneği, günümüzdeki horon icralarında bulunan fora yapıları içerisinde terk edilmiş görülmektedir ve özellikle gençlerin kültürel aktarımla edindikleri anonim yapıdaki dörtlükleri kullandıkları tespit edilmiştir. Bu durumla ilgili olarak; bulgularda bölümünde de belirttiğimiz gibi horoncu, herhangi bir horonun forasını, farklı bir horonun kaidesine giydirecek de okuyabilmektedir. Fora unsurundaki sözlerin içeriği anlamında ise; gündelik yaşamın bütün izlerine rastlanmakta olup, genel olarak aşk ve sevda konulu dörtlüklerin okunduğu, yaptığımız kişisel görüşmelerde ve tecrübe edilen horon pratiklerinde duyulmuştur. Bu anlamda

horoncu, tulumcu ve oyuncu ilişkisinde de sözlerin yönlendirici rol oynadığı da tespit edilmiştir. Fora bölümlerinin ezgisel yapısıyla ilgili olarak; horonun geleneksel ezgi kalıbı ile aynı olabileceği gibi, farklı bir seyir üzerinde de yoğunlaşabileceği ortaya çıkarılmıştır.

Bir müzikoloji belgeliği oluşturabilme anlamında; yerel müzik pratiklerinin ortaya çıkarılması manasında alana katkı sunma amacını da taşıyan bu çalışmanın daha da geliştirilerek ülkemizdeki akademik birimlerde sunumunun yapılmasına ilişkin çabalar devam edecektir. Doğu Karadeniz Bölgesindeki müzik pratiklerinin araştırılması bağlamında daha zengin derleme çalışmalarının yapılmasının gerekliliği açıktır. Dolayısıyla fora bölümleri gibi güfte analizleri ya da daha farklı bağlamlarda, geleneksel müzik araştırmacılığının, bölgede alana çıkılarak geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle aynı müzikal kültürün farklı varyantlarının tespit edilmesi açısından, Doğu Karadeniz Bölgesi kıyı şeridindeki diğer ilçeler olan Pazar, Fındıklı, Arhavi ve Hopa ilçelerinin de geleneksel müzik pratiklerinin araştırılması önerilmektedir. Buna ek olarak yapılan tetkik ve tahliller ile diğer komşu illere ait geleneksel müzik icralarının horon formu içerisindeki sözel yapılar bağlamında karşılaştırılabilmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Cihanoğlu, S. (1997). Trabzon'da Oynanan Horonlar, Birinci Baskı. Eser Ofset, Eskişehir.
- Demirsipahi, C. (1997). Türk Halk Oyunları, Birinci Baskı. İş Bankası Yayınları Folklor Dizisi no: 2, Ankara.
- Duygulu, M. (2014). Türk Halk Müziği Sözlüğü, Birinci Baskı, Pan Yayıncılık,,Ankara.
- Erdem, A. (Ed). Halil Bedii Yönetken Derleme Notları 1. Kitap (1.Basım), Ankara: Sun Yayınevi, 2006.
- Gazimihal, M. R. Türk Ötkü Çalgıları. Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları No. 12, 1941.
- Güçlü, M. (2014). Trabzon Yöresi Düğünlerinde Horon, Milli Folklor Dergisi Yıl:16, Sayı: 64.
- Öztuna, Y. (1990). Büyük Türkiye Musiki Ansiklopedisi Cilt 1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Reinhard, K. & Rehinhard, U. (2006). Türkiye'nin Müziği Cilt 2, (Çev.) Sinemis Sun 1.Basım. Sun Yayınevi, Ankara (Eserin orijinali 1984'te yayımlandı).
- Saatçi, Y. (2008). Hemşin Horonlarında Atma Türküleri, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Topaloğlu, B. (2007). Ezmoce, Müzik Albümü, Kalan Müzik, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (1977). Tarama Sözlüğü Cilt 4, Ankara.
- Saral, E. (2018). Bahçeye Gel Bahçeye Horon Forası Vokal İcrası. Kaynak Kişi: Ali İhsan Şişmanlar, Ardeşen.
- Saral, E. (2018). Ormandan Yol Açarum Horon Forası Vokal İcrası. Kaynak Kişi: Ali İhsan Şişmanlar, Ardeşen.
- Saral, E. (2018). Hemşin Horonu Forası Vokal İcrası. Kaynak Kişi: Ali İhsan Şişmanlar, Ardeşen.